# ECONOMIA SUBTERANĂ ÎN RSSM ÎN PERIOADA 1940-1941

*Alexandru ANTOCIAN*

**CZU: 330(478)"1940/1941"** antocian.alexandru@bk.ru

*This article represents the results of the research on the topic of the shadow economy in Moldavian Soviet Socialist Republic in the period of 1940 – 1941.*

*The aspects of the underground economy in MSSR are emphasized through the historiographic and archival materials from Republic of Moldova.*

*Between 1940-1941, the communist regime imported in Bessarabia not the soviet economy, but elements such as bribery, speculations, misappropriation of government funds.*

Tematica economiei subterane din RSSM în perioada 1940-1941 nu s-a bucurat până acum de o atenție deosebită în istoriografia națională.

Această lacună poate fi lesne înlăturată prin valorificarea documentelor de arhivă sovietice, accesibile la noi după 1991 și mai ales după 2010, când o serie de fonduri din arhiva partidului și a altor instituții au fost desecretizate și accesul a fost simplificat la maxim. Sursele de arhivă sunt foarte importante, dar pentru reconstituirea echilibrată a acestei teme avem nevoie și de surse orale și memorialistice. Din varii motive, nu am reușit să identificăm surse din această categorie, dar am încercat să rezolvăm parțial această lacună printr-o lectură critică a textelor oficiale. Evident, pentru a înțelege natura sistemului impus la noi, este nevoie de cunoașterea contextului general, la nivel unional.

Cercetarea minuțioasă a economiei subterane din RSSM, chiar din primul an al instaurării regimului comunist este imperioasă, dat fiind că nu putem înțelege fără această evoluție din domeniul economic și în special al pieței negre, subterane, din deceniile ulterioare.

După prăbușirea URSS, în Moldova, ca și în alte republici sovietice, a demarat un proces sinuos de trecere la economia de piață, bazată pe proprietatea individuală și inițiativa privată, care a avut drept corolar și apariția unor fenomene negative, precum criminalitatea organizată și a altor fenomene conexe – jafuri, tâlhării, racket, delapidare de fonduri, comerț ilegal, raiduri bandițești, privatizări ilegale.

Efectele acțiunilor date reverberează și astăzi în relațiile economice și sociale din cadrul Republicii Moldova.

După cum vom arăta în continuare, o parte importantă a acțiunilor economice ilegale de după 1991 își au originea în sistemul economic sovietic. Scopul principal al lucrării este cercetarea și evidențierea aspectelor economiei subterane din RSSM în perioada anilor 1940-1941 pentru a înțelege cum a activat acest sistem la început și cum în perioada de după 1944 al reinstaurării regimului comunist, funcționarea sistemului dat a fost reanimată. Ne-am propus să realizăm scopul cercetării prin analiza a două paliere, obiective de bază, și anume, primul ține de prezentarea cadrului general al economiei tenebre în URSS, fiindcă elementele existente la nivelul unional sunt valabile și pentru fiecare republică în parte. Al doilea palier sau obiectiv este depistarea și analiza aspectelor economiei subterane în RSSM pentru a înțelege care elemente au fost importate de puterea sovietică în momentul ocupării și anexării Basarabiei în 1940 și care nu au reușit să fie aplicate în primul an de regim sovietic. În ce privește cadrul general**,** modul în care a apărut și a funcționat economia subterană în URSS au fost scoase în evidență prin valorificarea materialului istoriografic existent, printre care se numără monografii și articole din reviste științifice, majoritatea lor apărute în Rusia după 1991 și întemeiate pe o cercetare minuțioasă a arhivelor și a metodelor de cercetare avansate din Occident. Deși apărute în Rusia, aceste contribuții istoriografice nu aparțin doar cercetătorilor ruși, dar și celor occidentali, lucrările cărora au fost traduse în limba rusă.

O parte considerabilă a lucrărilor aparține și cercetătorilor postsovietici care s-au format la școli prestigioase din Occident, mai ales din Statele Unite. Temele principale abordate în istoriografia economiei subterane sovietice sunt corupția, delapidarea proprietății socialiste, deturnarea fondurilor de stat, comerțul ilicit, acțiunile speculative, repartizarea fondului locativ.

Aspectele existente în RSSM au fost cercetate prin valorificarea și lectura critică a materialelor de arhivă din cadrul AOSPRM, arhiva fostului CC al PCM și ANRM, fosta arhivă de stat a RSSM, astăzi Arhiva Națională a R.Moldova. De la Arhiva Organizațiilor Social-Politice, am folosit documente din Fondul 51, unde sunt depozitate acte din corespondența Comitetului Central al Partidului Comunist din Moldova cu procuratura, instanțele judiciare unionale și regionale, NKVD etc.

Din fondurile de la Arhiva Națională din Republica Moldova, am utilizat mai ales Fondul 2948 care cuprinde acte despre comerțul ilicit, precum și despre distribuția fondului locativ și afacerile cu apartamentele din orașul Chișinău. În urma cercetărilor efectuate, au fost evidențiate mai multe aspecte al economiei sovietice, atât la nivel unional, cât și republican (pentru RSSM). În primul rând, se cuvine de subliniat faptul că specificul sistemului economic sovietic s-a întemeiat oficial pe planificarea centralizată, anularea proprietății private și a economiei de piață. În realitate, așa cum au demonstrat mai mulți istorici, precum Elena Osokina, o cercetătoare ruso-americană, multe elemente ale economiei de piață și inițiativă privată nu au dispărut complet, nici chiar în anii 1930-1940, perioada de apogeu a stalinismului.

Supraviețuirea acestor reminiscențe ale economiei de tip capitalist se explică prin incapacitatea statului și al nomenclaturii sovietice de a atinge anumite obiective de producție prin economia oficială de stat și a organiza o distribuție corectă și echitabilă ale fondurilor alimentare, a spațiilor locative, a bunurilor de larg consum etc. Economia sovietică a fost economie a penuriei, a deficitelor permanente, mai ales în ce privește produsele alimentare și alte mărfuri de primă necesitate.

De aici provine apariția și înflorirea unui sistem de producere și distribuție ilegală a bunurilor. Acest sistem sovietic, în ciuda promisiunii de a fi un model exemplar care să lichideze inegalitățile sociale specifice sistemului capitalist, al economiei de piață, a perpetuat inegalitățile și a redus dramatic posibilitatea de alegere a consumatorului de rând.

Sistemul respectiv însă a oferit elitei de partid și de stat să devină principalii beneficiari. Se observă că atât în întreprinderile industriale, cât și în cele agricole de stat – sovhozurile, cât și cele colective, colhozurile, puține în 1940-41, nivelul și delapidarea proprietății de stat și a bunurilor era un fenomen foarte răspândit [1, f.43]. Deturnările de fonduri se realizau prin intermediul persoanelor din conducerea raională și republicană abilitate cu monitorizarea acestora. Cererile CC al PCM de a elimina aceste ilegalități au fost ignorate, în mare măsură, de organele ierarhic inferioare care în continuare se vor eschiva de la păstrarea strictă a evidenței bunurilor intrate în posesia statului în 1940-41, mai ales în spațiul urban, unde domeniile principale ale economiei au fost naționalizate, precum spațiile locative, transportul, comerțul și industria [2,

p.335]. Miliția și NKVD nu luau atitudinea cuvenită pentru a trage la răspundere persoanele respective sau erau părtași la acțiunile ilegale.

În orașul Chișinău iese în vileag distribuția inegală al fondului locativ realizat de Direcția Locativă Orășenească. Pentru amenajarea unor spații destinate activităților instituțiilor sovietice, unii oameni erau privați de spațiul locativ personal. Apartamentele care aparțineau persoanelor refugiate în România erau ocupate de soldații Armatei Roșii, de lucrători ai securității, sau de unii procurori. Bunurile din multe apartamente nu erau fixate în actele contabile, ceea ce permitea vânzarea acestora la prețuri speculative, chiar dacă posesorii mai erau în viață.

Faptul că apartamentele erau o pârghie de constrângere a populației s-a observat prin ezitarea autorităților de a acorda spațiu locativ persoanelor venite la Chișinău din România. În condițiile de iarnă, mulți au decedat de frig în lipsă de adăpost, iar organele de miliție nu au luat atitudine pentru rezolvarea problemei [3, p.154].

În cele din urmă, dar nu în ultimul rând, din consultarea literaturii de specialitate și a surselor de arhivă, URSS a exportat în Basarabia în 1940-41 nu atât sistemul economic sovietic, ci mai ales componentele acelui tip de economie care țineau de corupție, mită, delapidări, speculație. Acest lucru s-a întâmplat mai ales în spațiul urban și care a poziționat populația locală, indiferent de etnie, într-o situație perdantă, dar care a fost profitabilă elitei de partid și de stat, alcătuită în majoritatea din cadre venite de peste Nistru, din fosta RASSM, sau alte republici sovietice, în special Rusia și Ucraina.

***Referințe:***

1. AOSPRM, F. 51, inv. 1, d. 63, f. 43.
2. MORARU, A. *Istoria românilor. Basarabia și Transnistria (1812-1993).* Chișinău: Universul, 1995.
3. CAȘU, I. *La originile sovietizării Basarabiei. Identificarea „dușmanului de clasă", confiscări de proprietăţi şi mobilizări la muncă, 1940-1941*. Chișinău: Cartier, 2014. ISBN 978-9975-79-830-3.

*Recomandat*
*Igor CAȘU, dr., lector univ.*